

voluntas nostra libera ad peccandum definitur, divinam scientiam objective determinat, ut ipsam videat peccaturam. Sunt etiam optima verba illa Bernardi, libro de Grat. et lib. arb.: *Velle ipsum est quod vel proficit, vel deficit. Porro ipsum ut esset, creans gratia fecit; ut proficiat, salvans gratia facit; ut deficiat, ipsum se dejicit.*

28. Denique non omittam Fausti, Galliarum Episcopi, testimonium, quia, licet ex se auctoritatem non habeat, indicat tamen testimonia et rationes non contemnendas. Igitur, libro primo, capite decimo octavo et decimo nono de Grat. et lib. arbitr., ex professo probat homines Dei voluntate non impelli in mortem, sed propria tantum voluntate ad malum ferri, seu (quod idem est) determinari. Et inter alia inquit: *Quomodo eos in mortem (ut blasphemias) impellit, quos ad vitam non solum nutu jubentis, sed affectu supplicantis invitat?* Et infra tractans locum Lucæ 19; *Videns civitatem, flevit super eam: Hic (ait) constringendi sunt hæretici: si Dominus perituris salutis intercluserat aditum, ergo falso illorum flevit exitium. Si autem eorum perditionem, vero, ut manifestum est, dolore perdidit, non voluntatem suam homini, sed consensum hominis voluntati suæ defuisse monstravit. Quid mirum si pro salute hominum lacrymas fudit, mox sanguinem profusus?* Et infra: *Duas res hic agit sermo divinus. Nam, dum dicit: Quoties volui, et nolui, in Deo propositi bonitas, in homine arbitrii est expressa libertas.* Et lib. 2, c. 2, ita concludit: *Ergo non de violentia prævidendi imponitur homini causa peccandi, sed magis de consecuturis hominum meritis ordo exoritur prænoscenti.* Et infra: *Aliud est quod vult Deus, aliud quod permittit Deus; vult bonum, permittit malum, præscit utrumque.* Et inferius: *Ubi non compulsio, sed consensio peccandi deprehenditur, in querela non auctor, sed prævaricator in culpa est.* Ex adductis ergo testimoniis satis constat mens et traditio Patrum, qui merito nihil distinxerunt in hac causa inter materiale et formale peccati, quia sciebant in subjecta materia unum necessario consequi ex alio; et hæreticos, qui tribuunt Deo nostra vitia, non aliud sentire, quam Deum creare in nobis, vel præmovere nos ad illos actus voluntatis, quibus peccamus.

CAPUT III.

SOLVUNTUR NONNULLÆ OBJECTIONES CONTRA DOCTRINAM CAPITIS SUPERIORIS, ET SCHOLASTICI AUCTORES PRO NOSTRA SENTENTIA REFERUNTUR.

1. *Prima objectio ex Scriptura.* — Multa solent contra sententiam a nobis confirmatam objici, quæ si recte perpendantur, eadem argumenta sunt, quibus hæretici probare nituntur Deum esse auctorem peccati; et ideo, ut hinc magis nostra veritas confirmetur, nonnulla proponemus. Primo, objiciunt testimonia Scripturæ, in quibus actiones peccaminosæ Deo attribui videntur, 2 Reg., c. 16: *Dominus præcepit Semei, etc.*; et c. 24: *Commovitque David, etc.*; Psal. centesimo quarto: *Declinasti semitas nostras a via tua, et similia.* Huc etiam spectat quod Deus interdum dicitur *indurare corda hominum*, Exod. 7, Jos. 11, Rom. 9, etc. Item excæcare, Isaia 63; *tradere in reprobum sensum*, Rom. 1; *decipere*, 3 Reg. 22, Job. 12; *convertere ad odium*, Psalm. 104. Addi etiam solent generales locutiones, quibus omnia opera creaturarum Deo tribuuntur, 1 Corinth. 12: *Qui operatur omnia in omnibus*; Roman. 11: *Ex quo omnia, per quem omnia*; item Jerem. 10: *Non est in homine via illius.* Quod universim tam de recta quam de obliqua via dictum videtur, Ephes. 1: *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.*

Secunda objectio ex Augustino. — Secundo, objiciuntur nonnullæ duriores locutiones Augustini; libro etenim quinto cont. Julianum, capite tertio, ubi latissime tractat unum peccatum esse interdum poenam alterius, juxta illud ad Rom. 1: *Tradidit illos Deus in reprobum sensum*, referens sententiam Juliani his verbis: *Quid est quod dicis, cum desideriis suis traditi dicuntur, relictis per divinam patientiam intelligendi sunt, non per potentiam in peccata compulsi?* ipse sic opponit: *Quasi non simul posuerit hæc duo idem Apostolus, et patientiam, et potentiam, ubi ait: Sic volens Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem.* Sentit ergo Augustinus Deum non tantum per patientiam expectare, sed etiam per potentiam in peccata compellere. Unde paulo superius: *Tradit (inquit) Deus, sive deserendo (quod*

solum fatebatur Julianus), sive alio quocumque explicabili, vel inexplicabili modo, quo facit hæc summe ac ineffabiliter justus. Ergo, secundum Augustinum, Deus tradit hominem in desideria prava, non solum negative, id est, deserendo, sed etiam positive efficiendo et movendo. Quod inferius apertius videtur his verbis exponere: *Facit hæc miris et ineffabilibus modis, qui novit justa judicia sua non solum in corporibus hominum, sed etiam in ipsis cordibus operari.* Alia æque difficilia vel obscuriora verba habet idem Augustinus, lib. de Grat. et lib. arbitr., ubi ait, capite vigesimo, *ila esse in Dei potestate, non solum bonas hominum voluntates, quas ipse facit ex malis, sed etiam illas quæ conseroant sæculi creaturam, ut eas quo voluerit et quando voluerit, faciat inclinari.* Et ibidem ait: *Voluntatem proprio vitio malam in hoc peccatum justo suo judicio inclinavit.* Et c. 21: *Operatur Deus in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum.* Alia quæ ad prædefinitionem peccati spectant, attingemus infra c. 5.

Tertia objectio, ex ratione. — Tertio, potest objici ratio desumpta ex necessitate divini concursus ad actum peccati. Nam, si rationes superius factæ quidpiam probant, etiam concludunt Deum nullo modo per se et directe efficere actus peccati, quoniam alias etiam dicens erit auctor peccati, quia efficit actum hic et nunc a quo est inseparabilis malitia. Item, quia si concurrat, ergo vult concurrere ad actum; ergo vult actum illum fieri ab hac voluntate cum his circumstantiis; ergo virtute vult malitiam. Quod si argumentum hic non concludit, ut revera non facit, quia id quod bonum est in actu, per se est separabile a malitia, et Deus suo intellectu et voluntate potest hæc præscindere, eodem ergo modo, etiamsi Deus sua voluntate prædeterminet nostram ad materiale peccati, non ideo determinabit ad formale, neque erit causa ejus. Item in moralibus perinde est inducere aliquem ad malum, et cooperari illi; si ergo Deo malum non est cooperari nobiscum ad actum qui malus est, quod facit concurrente, etiam non erit malum inclinare vel determinare voluntatem nostram ad actum eundem. Accedit Deum non casu concurrere cum homine, quando illum ad actum peccati juvat, sed perfecto consilio et providentia; ergo vel vult adjuvare, quia homo vult peccare, et hoc est impossibile, quia homo non potest velle, nisi a Deo juvetur;

vel, e contrario, vult hominem juvare, volendo ut homo hoc vel illud velit, et hoc est determinare ejus voluntatem ad actum qui est malus.

2. Circa hæc argumenta, præsertim circa testimonia tam Scripturæ quam Augustini, imprimis observo, si quid probant, non solum id esse de materiali peccati, sed etiam de formali, et simpliciter de toto peccato; nam, si corticem litteræ spectemus, interdum videtur esse sermo formalissimus in illis verbis, exempli gratia: *Declinasti semitas nostras a vita tua, et similibus.* Sunt ergo hæc testimonia ab omnibus Catholicis ita explicanda, ut nostræ sententiæ non adversentur, nisi velint ita ea interpretari, ut hæreticis faveant.

Deinde observo, ex superius dictis, esse certissimum, Deum non inclinare moraliter voluntatem hominis aut angeli ad malum actum, nec pro formali, nec pro materiali. Ex hac ergo parte ulterius concludimus multo minus posse Deum alio modo physico ex parte potentiæ voluntatem ad actum malum inclinare, nedum prædeterminare, quia prædeterminatio summa inclinatio est et efficacissima. Unde hæc causalitas habet omnem absurditatem et malitiam, quam prior, et longe majorem; sed hoc in superiori capite actum est. Ad rem ergo præsentem, in omnibus testimoniis citatis, tam Scripturæ quam Augustini, potissimum est sermo de priori modo inductionis et inclinationis, et ideo non tam procedunt contra nos, quam contra sententiam omnium; omnibus ergo eorum argumentorum solutio incumbit.

Exponuntur Scripturæ testimonia de permissione divina.

3. Ad testimonia ergo sacræ Scripturæ, primo in genere dicitur omnia similia loca esse de permissione divina intelligenda. Chrysostomus, hom. 36 in Matth., non longe ab initio: *Quæquam non ipse, sed hominum improbitas horum omnium causa futura esset, se tamen facturum omnia dicit, talis quippe est Scripturarum consuetudo*; Augustinus, de Grat. et lib. arbitr., cap. 23: *Quando auditis dicentem Dominum: Ego seduxi, et: Quem vult indurat, in eo quem seduci vel obdurari permittit, mala ejus merita credite*; Damascenus, lib. 4, cap. 20: *Scire illud attinet, in Scripturæ more positum esse, ut Dei permissionem, actionem ipsius appellet.* Idem fere Prosper ad capitula Gallorum, capit. 11 et 12. Ratio item hoc de-

monstrat ex generali regula interpretandi Scripturam sumpta. Quodcumque enim ex sensu verborum omnino proprio et quasi materiali sequitur absurdum aliquod, pietati aut aliis locis ejusdem Scripturæ contrarium, tunc est signum evidens in verbis illis latere aliquam metaphoram, vel mysterium; sic ergo, in prædictis locis, necessarium est verbum illud, *agendi, seducendi, indurandi*, et similia, cum aliqua improprietate et metaphora interpretari, quæ non potest esse alia, nisi quod Deo tribuitur, tanquam operanti, id quod solum permittit.

4. *Cur interdum tribuatur Deo opus solummodo permissum.* — Ratio autem ob quam Spiritus Sanctus voluit ea metaphora et loquendi genere uti, esse potest multiplex. Prima, ad terrendos homines; nam, licet Deus hæc positive non operetur, tamen ob ejus infinitam præscientiam conditionalem actuum omnium quos singuli homines in omnibus eventibus operaturi sunt, si in eis constituantur, ob hanc (inquam) præscientiam, tam infallibiliter sequitur quod permittit fieri, sicut id quod efficit et præordinat. Unde, quod ad hominem spectat, non minus malum ei provenit, divina posita permissione, quam si positiva esset ordinatio et efficacia Dei. Ut ergo homines divinam permissionem timeant, per modum effectionis proponitur, quod est tantum permissum (Isaïæ 7).

Interdum aliquid vult Deus ex quo certo scit futurum ut homo peccet. — Id aliquando est quid negativum. — Secunda ratio. Per hoc genus loquendi, significatur, quamvis peccatum non sit a Deo, tamen effectum peccati esse ab ipso intentum, et sæpe præordinatum, vel in pœnam peccantium, vel in alium finem bonum; sic Assur, verbi gratia, dicitur *virga furoris Dei*, quia, licet Assyrii peccarent affligendo populum Dei, tamen Deus illud peccatum permisit in pœnam sui populi, cujus afflictionem et passionem, quæ bona erat, Deus volebat, licet peccatum non vellet, sed permitteret tantum. Tertia ratio est specialis in aliquibus peccatis, ad denotandum non ex sola generali providentia, sed aliquo speciali Dei consilio et ratione permitti. Aliquando enim Deus, præter generalem concursum cause primæ, aliquid speciali et proprio ac peculiari consilio vult, ex quo certo scit fore ut homo peccet; ratione cujus talis permissio specialis dicitur; et illis locutionibus explicari solet, etiam nostro loquendi more. Id autem quod Deus hoc modo vult, in-

terdum est aliquid negativum, interdum aliquid positivum. Negativum est, cum Deus, prævidens fore ut, si hominem non corrigat, vel aliqua correctione affligat, lapsurus sit in plura peccata, nihilominus peculiari consilio et inserutabili judicio castigationem removet, hominemque desideriis suis tradit. Hoc modo dicitur pater perdere filium, magister discipulum, et pædagogus alumnus. Unde Eccles. 30: *Tunde latera filii tui, ne forte induret.* Hunc modum attigit Origenes 3 Periarch., capit. 1, et explicatur optime Psalm. 72: *In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia.* Deinde potest etiam esse hæc permissio, quando Deus, justo judicio, negat auxilium aliquod speciale ad vitandam culpam, quod, licet non sit simpliciter necessarium, est tamen moraliter necessarium, aut fere, quia, considerata hominis dispositione, et occasione, difficillimum est vitare culpam, nisi Deus specialiori modo adjuvet, quod tamen facere non tenetur: et ideo interdum justo judicio illi negat. Quomodo inter homines, qui alium relinquit in manibus hostium, neque ei subvenit, dicitur eum tradere, licet positive non adjuvet, quo exemplo utitur Chrysostomus, homil. 3 in epist. ad Rom., exponens verba illa: *Tradidit eos Deus*, etc. (Vide Greg., 1 Moral., cap. 13; Aug., epist. 105, et lib. 1 ad Simpl., quæst. 2, serm. 88 de Temp.; Orig., hom. 7 in lib. Judicium; Chrysost.)

5. *Interdum vero est positivum.* D. Thom. ad Rom. 9. — Positivum autem aliquid facit Deus, quando non solum homini malum non infert, sed etiam beneficia confert, prævidens fore ut illi sint in scandalum et ruinam, quod non solum de temporalibus bonis, sed etiam de spiritualibus verum est. Interdum enim mittit Deus prædicatorem ad eum quem præscit non fore corrigendum, sed obdurandum potius. Sic etiam fecit miracula et signa coram Pharaone, præsciens illum fuisse obstinationem reddendum. In quo exemplo fortasse uterque modus concurrat, nimirum et positiva signorum operatio et denegatio abundantioris auxilii, illi homini necessari, vel ex se, moraliter loquendo, vel juxta præscientiam Dei. Aliquando etiam Deus aliquid præcipit fieri, quod scit postea futurum homini occasionem ruinæ. Sic præcipit filiis Israel ut ab Ægyptiis peterent vasa aurea et argentea; et hac occasione dicitur convertisse corda eorum, ut oderint populum suum, non in eis odium operando, sed aliquod ordinando, ex quo illi erant

in odium excitandi, et convertendi. Aliquando etiam Deus liberam facit homini vel dæmoni facultatem, malum aliquod faciendi; et ideo solet nomine actionis vel præcepti significari, ut Damascenus supra advertit; ut, cum Christus dixit Judæ, (Joan. 13): *Quod facis, fac citius*, si formam verborum spectemus, videtur esse præceptum; fuit tamen permissio, et ostensio animi paratissimi ad moriendum, ut notavit Leo Papa, serm. 7 de Pass.; ac si diceret: Ego libenter tradar Judæis, et quam citissime pro hominibus moriar, tu fac quod libuerit. Sic Matth. 23: *Implete mensuram patrum vestrorum*; Joan. 3: *Solvite templum hoc*; et Job. 1, ait Dominus dæmoni: *Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt*; quæ sunt verba clara solius permissionis; et tamen cap. 2 ait Dominus ad dæmonem: *Tu autem commovisti me, ut affligerem eum frustra.*

6. Ultimo, est in his omnibus observandum quod, licet Deus faciat aliquid, vel facere omittat, cum certa prævisione futuri peccati, tamen nec ipse intendit per se directe peccatum, neque etiam indirecte potest ei peccatum imputari. Non quidem illud per se intendit; quia malum est alienum a divina bonitate, quod non solum de formali, sed etiam de actu ipso peccati verum est, ut latius dicam in sequenti capite; quia ille actus, ratione malitiæ quam habet adjunctam et inseparabilem, est pravum et indignum objectum, ut in divinam intentionem et voluntatem directe cadat. Neque etiam indirecte ei imputari potest, quia non tenetur vel id facere quod omittit, vel id omittit quod operatur, ne peccatum quod prævidet futurum, inde sequatur. Ut enim ex principiis moralibus 1. 2, q. 6 constat, effectus per accidens secutus ex actione vel omissione alicujus, non imputatur ei nisi intercedat obligatio cavendi unum, ne aliud sequatur. Quo fit ut hujusmodi peccata non possint Deo vere ac proprie attribui. Si ergo interdum in verborum specie Deo attribui videntur, vel est metaphorica locutio, ut dixi, ad mysterium aliquod significandum, præsertim ad indicandam divinam iram, et animadversionem a qua talis permissio procedit; vel certe non intelligitur de ipso peccato, sed de aliquo bono effectum, quem Deus intendit per talis peccati permissionem. Sic enim dixit Augustinus in Enchir., cap. 100: *Nec sineret bonus fieri mala, nisi Omnipotens etiam de malis facere posset bene.*

7. *Permissio cur interdum præceptum vocetur.* — Ex his facile est ad singula testimo-

nia Scripturæ respondere. Secundo itaque Reg. 16, David permissionem factam Semei, ut ipsum malediceret, præceptum appellavit, non proprie, sed translate, ut Augustinus notavit, de Grat. et liber. arbitr., cap. 20; cognoscebat enim David ex speciali Dei ordinatione id fuisse permissum in pœnam sui delicti, et exercitium patientiæ suæ; illam ergo, quæ respectu Semei erat permissio, respectu sui æstimavit præceptum. Similiter 2 Reg. 24, verbum illud, *commorit*, permissive exponendum est, id est, in supplicium populi permisit Deum ut David commoveretur vano et superbo affectu ad numerandum populum. Similiter explicanda sunt illa verba Psalm. 104: *Declinasti semitas nostras*, id est, permisisti et sinisti nos declinare. Idem denique est sensus cæterorum verborum, indurandi, excæcandi, quæ, ita esse intelligenda, in aliis Scripturæ locis satis explicatur; Jerem. 5: *Percussisti eos, et non doluerunt; attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam, induraverunt facies suas, et noluerunt reverti.* Unde Psalm. 9: *Hodie, si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*; et Rom. 2: *Tu autem secundum duritiam tuam*, etc. Ita late Augustinus, libr. 1 Quæst. ad Simpl., quæst. 2; D. Thomas, ad Rom. 9, lect. 3. Unde recte dixit Faustus, lib. 1, cap. 18 de Grat. et liber. arbitr.: *Non ulique violentia compellentis, sed clementia relaxantis, obdurationis occasio est.*

8. Ad alias generales locutiones Scripturæ respondetur, esse vel juxta subjectam materiam, vel cum distributione accommodata intelligenda. In cap. ergo duodecimo primæ Cor., aperte est sermo de operibus gratiæ: *Divisiones (ait) gratiarum sunt, idem autem spiritus; divisiones operationum sunt, idem vero Dominus qui operatur omnia in omnibus.* Extendendo vero illa verba ad omnia quæ simpliciter fiunt, verum est Deum omnia operari, vel specialiter vel generaliter ad ea concurrente, ad unumquodque quatenus ens est; et ita etiam operatur entitatem actus peccati concurrente ad illam, non tamen prædeterminando. Eodem modo exponuntur verba Rom. 11: *Ex quo omnia.* Locus autem Jerem. 10, jam supra libro primo, capite undecimo, tractatus est; aperte enim ibi est sermo de via morum, quam non potest homo facere rectam, nisi a Deo dirigatur; et hoc modo dicitur non esse in homine, ut ibidem statim declaratur. Locum autem ad Ephes. 1 ibidem optime exponit per distributionem accommo-

dam Hieronym. dicens: *Non quo omnia quæ in mundo fiunt, Dei voluntate et consilio peragantur, alioqui et mala Deo poterunt imputari, sed quo universa quæ facit, consilio facit ac voluntate.* Sic ergo peccatum voluntate etiam et consilio permittit, et ad actum peccati voluntate et consilio concurrat. Quomodo etiam dixit Augustinus in Enchir., cap. 100: *Peccatum ipsum, quod est contra Dei voluntatem, non est præter Dei voluntatem.*

Augustini locutiones exponuntur.

9. Ad Augustinum priusquam respondeam, certum est eum nunquam sensisse Deum directe et proprie inclinare voluntatem ad malum actum, sicut de Judæis ipse ait, tract. 53 in Joan.: *Fecerunt peccatum, quod eos non compulit facere, cui peccatum non placet, sed facturos esse præscivit.* Similem doctrinam frequenter repetit Augustinus, semperque exponit similes locutiones sacræ Scripturæ de permissione, ut videre licet epist. centesima quinta et centesima sexta, et de Prædest. et grat., cap. 4 et seq., ad Simpl., quæst. 2, ad art. sibi falso impositos, sæpe. Ubi notatu dignum est, nec Augustinum, nec Prosperum, respondendo ad objectiones, respondisse Deum esse auctorem peccati pro materiali, non pro formali; sed simpliciter negasse a Deo nos moveri ad malas voluntates vel actiones. In locis ergo in objectione citatis, nihil habet Augustinus huic doctrinæ contrarium; sed in primo loco merito distinguit inter patientiam et potentiam Dei; nam Paulus, quem ipse citat, illa distinxit; sensus autem distinctionis est, quod Deus quosdam expectat per patientiam tantum, ut eorum misereatur; alios deserit etiam per potentiam; quia, supposita eorum malitia, vult eos acriter punire. Itaque per patientiam expectare Deum, nihil aliud est quam non statim punire. Quod præcise sumptum potius est opus misericordiæ, quam justitiæ, juxta illud (ad Rom. 2): *Ignoras quia benignitas Dei ad penitentiam te adducit?* Unde hoc modo per patientiam expectare, non est deserere, nam proprie deserere est opus justitiæ. Unde constat quid sit per potentiam tradere hominem desideriis suis, est enim illum deserere. Hoc autem non est per potentiam inclinare voluntatem hominis ad malum actum, sed est Deum potentia sua hominem acerrime punire, primum non agendo, sed relinquendo, et postea efficiendo ut homo, suam propriam voluntatem implens,

ea maxime torqueatur, quod est signum maximæ potentiae Dei; et ideo dicitur in hoc potentiam suam manifestare, deserendo hominem, et vitiis ac desideriis suis illum tradendo, ut tandem in illo divina ira et justitia manifestetur, juxta illud (ad Rom. 9): *In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam;* et illud (ibid.): *Quod si Deus, volens ostendere iram et notam facere potentiam suam.* Rursus quod Augustinus ait, *vel deserendo, vel alio quovis modo,* ideo dixit, quia, ut declaravi, Deus non solum non agendo, sed etiam aliquid exterius vel ulterius operando, id facit vel offert homini, quod illi est occasio ruinæ, quam licet Deus non intendat, nec ad illam directe inclinet, tamen admirabili potentia et judicio occultissimo utitur, dum id operatur in homine et in corde etiam hominis, quod, licet de se bonum et sanctum sit, et ad id quod honestum est inclinans, tamen ipsi homini futurum est in scandalum et occasionem ruinæ. Ita exponit D. Thomas lect. tertia in ep. ad Rom. 9.

10. Ad alium locum Augustini primum responderi potest eodem modo ex generalibus principiis positus. Sed, ut clarius in specie mens Augustini intelligatur, advertendum est, in principio capitis in particulari loqui de voluntatibus angelicis; has enim videtur intelligere, cum ait: *Verum etiam eas, scilicet voluntates, quæ conservant sæculi creaturam;* quamvis extendi id possit ad quascumque voluntates principum et potentium; has ergo voluntates ait Augustinus inclinare Deum, vel ad beneficia præstanda, vel ad penas ingendas; utrumque autem fieri potest sine malitia voluntatis, et ita ex hoc capite non sequitur inclinare Deum voluntatem ad actum malum. Quia vero interdum punit Deus quosdam per malas voluntates aliorum, addit Augustinus mirabilem quemdam modum, dicens, *interdum Deum voluntatem, jam vitio suo malam, inclinare in hoc peccatum potius quam in aliud, ut talem hominem puniat vel affligat,* vel interdum etiam ut a tanto malo eum liberet, vel ob alios fines providentiæ suæ; verbi gratia, cum dæmon paratissimus sit ad tentandos vel affligendos homines, inclinatur eum Deus ut hunc potius quam illum affligat. Et de Semei ait Augustinus fuisse hoc modo inclinatum a Deo ad maledicendum David; quia jam suo arbitrio odium David conceperat, et voluntatem ei nocendi habebat. Optimum exemplum est in fratribus Joseph, qui jam decreverant eum interficere;

Ruben eis persuasit ut non effunderent ejus sanguinem, sed in cisternam vivum immitterent; et postea, transeuntibus Madianitis, Judas fratres induxit ut eum venderent, potius quam ibi mori sinerent; hæc ergo inclinatio illarum voluntatum in tale objectum recte potuit esse ex speciali Dei providentia et excitatione, de qua Augustinus loquitur, non de prædeterminatione physica. Et ratio est, quia hoc modo voluntatem jam per se malam ex suo libero decreto inclinare ad hoc vel illud objectum, non est per se malum; imo potest esse honestum, cum ad minus malum inclinatur, ut in exemplo dato apparet; vel interdum etiam satis erit ut malum sit ejusdem rationis et gravitatis, solumque materialiter diversum, ut si voluntas principis decrevit inferre bellum, et deprædari quicquid possit, non est malum inclinare illam ad hanc gentem potius quam ad illam, etiamsi in eo non cernatur minus malum; satis enim est quod non cernatur majus. In his ergo casibus potest Deus, juxta infinitam suam sapientiam et justitiam, inclinare voluntates, vel directe interius consulendo per angelos bonos hoc potius quam illud opus eligere; vel per angelos malos, eis facultatem præbendo limitatam et definitam ad talem personam vel actionem; quomodo legimus se gessisse cum dæmone, Job. 1, ut notavit etiam Augustinus l. 1 ad Simplic., q. 2; vel certe præbendo occasiones ut talia objecta repræsententur, vel excitetur memoria talis personæ, aut quid simile; quo facto, statim homo voluntatem prius conceptam, ad talem vel actionem vel personam applicat. His ergo modis intelligendus est Augustinus cum sæpe ibi ait, *agere Deum in cordibus hominum etiam motus voluntatis eorum:* scilicet, cum motus est bonus, directe illum intendendo; cum vero est malus, vel permittendo solum, vel intendendo etiam ut voluntas, jam ex se prava et ad malum determinata, in hac re potius quam in alia se exerceat; hoc enim intendere, malum non est. Ita fere rem hanc explicuit Hug. Victor, libr. primo de Sacrament., part. quinta, cap. vigesimo nono.

11. *Quo actu voluntatis suæ Deus concurrat ad actum malum voluntatis create.*—In tertia objectionem proposita duo petuntur, quæ breviter explicanda sunt. Primum, quomodo voluntas Dei se habeat ad actum peccati, seu quomodo ad illum præbeat concursum. Secundum, quæ sit differentia inter concursum et prædeterminationem, ut ex hac sequatur

aliquid divinæ bonitati repugnans, nempe Deum esse auctorem peccati, non vero ex illo. Circa priorem partem, quoniam divina voluntas considerari potest (sicut in fine superioris libri dixi) vel ut intra se disponens, vel ut ad extra exequens, quomodo sub priori ratione se habeat ad actum peccati, dicitur capite sequenti, quoniam ampliorem declarationem requirit. De altera vero ratione, quæ ad præsens spectat, dicendum est Deum non concurrere ad actum malum creatæ voluntatis, medio aliquo actu voluntatis suæ, quo absolute et efficaciter vult talem actum esse aut fieri in rerum natura; sed medio actu quasi conditionato, quo vult talem actum fieri, et in eum influere, si voluntas creata in illum etiam influxerit. Unde ex vi talis decreti seu actus suæ voluntatis, Deus non determinat concursum ad actum malum solum, sed indifferenter applicat potentiam suam executivam, ad hunc vel illum actum ad quem voluntas creata sese applicuerit, et postea in tempore ex vi illius applicationis et voluntatis, dum illi sese adjungit causa secunda, influit in actum malum divina voluntas, humana simul se determinante. Hunc modum concurrendi indicavit Epiphanius hæres. 66, ubi ad vindicandum Deum a causalitate peccati, inquit: *Juxta permissionem liberi arbitrii omnibus propria voluntate uti concedit, ut quisque quod voluerit faciat, quod ipse quidem malorum causa non sit.* Eumque concurrendi modum satis explicui in fine libri superioris, et ex ibi dictis constat et sufficientem esse, et possibilem. Necessitas autem ejus maxime conspicitur in actibus malis; et ideo in eis frequentius est a Theologis declaratus, quos hic referre non pigebit, ut doctrina hujus et superioris capitis amplius confirmetur.

Quid Scholastici senserint de concursu Dei ad actum malum.

12. Et, quoniam auctores contrariæ sententiæ potissimum afferre solent in ejus confirmationem Marsilium et Gregorium, ab his primum incipiam. Marsilius igitur nostram sententiam docet in 1, quæst. 40, art. 2, quæst. 1, in fine 4 concl., et p. 3, supposit. 4. Proprius in quæst. 43, art. 2, ubi, post conclusionem, agens de peccato Evæ, ait Deum voluisse illius actum, non absolute, sed quasi sub conditione, si ipsa vellet, et ex vi generalis voluntatis, qua voluit concurrere cum causa libera ad actum, tam malum quam bonum,